

УДК 784.1

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2024-6-9>

Анатолій ОРОНОВСЬКИЙ

доцент кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва факультету мистецтв, заслужений діяч мистецтв України, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, вул. Максима Кривоноса, 2, м. Тернопіль, Україна, 46027

ORCID: 0000-0002-8912-6763

Лариса ОРОНОВСЬКА

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва факультету мистецтв, заступниця декана з виховної роботи, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, вул. Максима Кривоноса, 2, м. Тернопіль, Україна, 46027

ORCID: 0000-0002-2701-1290

Ігор ЦМУР

доцент кафедри вокалу та диригентсько-хорових дисциплін гуманітарного факультету, заслужений діяч мистецтв України, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, Україна, 29013

ORCID: 0009-0003-9832-220X

Ірина ГАВРАН

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри майстерності актора факультету кіно і телебачення, завідувачка навчальної лабораторії науково-методичного забезпечення факультету кіно і телебачення, Київський національний університет культури і мистецтв, вул. Є. Коновальця, 36, м. Київ, Україна, 01133

ORCID: 0000-0002-6777-3038

Бібліографічний опис статті: Ороновський, А., Ороновська, Л., Цмур, І., Гавран, І. (2024). Розвиток хорового мистецтва в Україні в ХХ столітті. *Fine Art and Culture Studies*, 6, 62–66, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-6-9>

РОЗВИТОК ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА В УКРАЇНІ В ХХ СТОЛІТТІ

Статтю присвячено дослідженню розвитку хорового мистецтва в Україні у ХХ столітті, яке відіграло ключову роль у формуванні національної музичної культури. Увагу приділено етапам становлення та еволюції хорового співу, зокрема професійного та аматорського напрямів, а також розкрито вплив суспільно-політичних змін на цей процес. Хорове мистецтво цього періоду відзначається жанровим розмаїттям, інноваційними підходами до виконавства та популяризацією української музики на міжнародній арені. Дослідження висвітлює вплив історико-культурного контексту на формування хорових традицій, що позначалося на тематиці та ідеологічній спрямованості творів. У статті розглянуто, як політичні події, такі як встановлення радянської влади, Друга світова війна та доба відлиги, вплинули на специфіку розвитку хорового мистецтва. Водночас аналізується роль хорового співу у збереженні національної ідентичності та спротиві асиміляції. Особлива увага приділяється діяльності провідних українських композиторів, диригентів і педагогів, які зробили вагомий внесок у розвиток хорового мистецтва. Розглядаються творчі досягнення Миколи Леонтовича, Кирила Стеценка, Левка Ревуцького, Григорія Верьовки та інших митців, які збагатили український хоровий репертуар. Аналізуються новаторські методики викладання хорового співу та організація діяльності провідних хорових колективів, зокрема Державної заслуженої капели України «Думка» та хору імені Григорія Верьовки. Окремо досліджується регіональний аспект хорового мистецтва. Розглянуто специфіку розвитку хорових традицій у різних частинах України, зокрема у західних, центральних та південних регіонах. Наголошено на унікальній взаємодії професійного та народного співу, що сприяло гармонійному розвитку хорового репертуару й виконавських практик. У висновках підкреслюється значення хорового мистецтва для збереження української культурної спадщини, його вплив на формування національної свідомості та ролі у зміцненні культурних зв'язків України з іншими країнами. Стаття також акцентує на важливості подальшого вивчення цього феномену в контексті сучасних викликів.

Ключові слова: хорове мистецтво, Україна, XX століття, національна музична культура, хорові традиції, репертуар, дириженти, регіональні особливості, композитори.

Anatoliy ORONOVSKYY

Associate Professor at the Department of Musicology and Methods of Music Art of the Faculty of Arts, Honored Artist of Ukraine, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, 2 Maksym Kryvonos Str., Ternopil, Ukraine, 46027

ORCID: 0000-0002-8912-6763

Larysa ORONOVSKA

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Musicology and Methods of Music Art of the Faculty of Arts, Deputy Dean for Student Affairs, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, 2 Maksym Kryvonos Str., Ternopil, Ukraine, 46027

ORCID: 0000-0002-2701-1290

Ihor TSMUR

Associate Professor at the Department of Vocals and Conducting and Choral Disciplines of the Faculty of Humanities, Honored Artist of Ukraine, Khmelnytskyi Humanitarian and Pedagogical Academy, 139 Proskuriv's'koho Pidpillya Str., Khmelnytskyi, Ukraine, 29013

ORCID: 0009-0003-9832-220X

Iryna GAVRAN

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of actor's skill, Head of the Educational Laboratory of Scientific and Methodological Support of the Faculty of Film and Television, Kyiv National University of Culture and Arts, 36 Yevhena Konovaltsia Str., Kyiv, Ukraine, 01133

ORCID: 0000-0002-6777-3038

To cite this article: Oronovskyy, A., Oronovska, L., Tsmur, I., Gavran, I. (2024). Rozvytok khorovoho mystetstva v Ukraini v XX stolitti [The development of choral art in Ukraine in the 20th century]. *Fine Art and Culture Studies*, 6, 62–66, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-6-9>

DEVELOPMENT OF CHORAL ART IN UKRAINE IN THE 20TH CENTURY

The article is devoted to the study of the development of choral art in Ukraine in the 20th century, which played a key role in the formation of national musical culture. Attention is paid to the stages of formation and evolution of choral singing, in particular professional and amateur directions, and the impact of social and political changes on this process is revealed. The choral art of this period is characterized by genre diversity, innovative approaches to performance, and the popularization of Ukrainian music on the international stage. The study highlights the influence of the historical and cultural context on the formation of choral traditions, which affected the theme and ideological orientation of the works. The article examines how political events, such as the establishment of Soviet power, the Second World War, and the Thaw Age, influenced the specifics of the development of choral art. At the same time, the role of choral singing in the preservation of national identity and resistance to assimilation is analyzed. Special attention is paid to the activities of leading Ukrainian composers, conductors and teachers who made a significant contribution to the development of choral art. The creative achievements of Mykola Leontovych, Kyryl Stetsenko, Levko Revutskyi, Hryhoriy Veryovka and other artists who enriched the Ukrainian choral repertoire are considered. Innovative methods of teaching choral singing and the organization of activities of leading choral collectives, in particular the State Honored Chapel of Ukraine "Dumka" and the choir named after Hryhoriy Verivka, are analyzed. The regional aspect of choral art is studied separately. The specifics of the development of choral traditions in different parts of Ukraine, in particular in the western, central and southern regions, are considered. Emphasis is placed on the unique interaction of professional and folk singing, which contributed to the harmonious development of the choral repertoire and performing practices. The conclusions emphasize the importance of choral art for the preservation of Ukrainian cultural heritage, its influence on the formation of national consciousness and its role in strengthening cultural ties of Ukraine with other countries. The article also emphasizes the importance of further study of this phenomenon in the context of modern challenges.

Key words: choral art, Ukraine, 20th century, national musical culture, choral traditions, repertoire, conductors, regional features, composers.

Актуальність проблеми. Розвиток хорового мистецтва в Україні у ХХ столітті є важливою темою для дослідження, оскільки цей період позначився суттєвими зрушеннями в культурній, соціальній та політичній сферах, що безпосередньо вплинули на хорову традицію. Хорове мистецтво відіграло значну роль у формуванні національної музичної культури, популяризації української мови та фольклору, а також у збереженні ідентичності в умовах глобальних змін та ідеологічного тиску. У ХХ столітті українське хорове мистецтво стало інструментом відображення історичних подій, суспільних настроїв і національних ідеалів. В умовах радянської уніфікації та політичних репресій хорове творчість часто залишалася єдиним засобом збереження національного духу. Водночас розвиток професійних і аматорських хорових колективів сприяв популяризації української музики у світі, що й нині залишається важливим чинником культурної дипломатії.

Сучасні виклики, пов'язані з глобалізацією, цифровізацією культурної спадщини та пошуком нових форм художнього вираження, потребують переосмислення досвіду минулого. Дослідження розвитку хорового мистецтва ХХ століття дозволяє виявити стійкі традиції, адаптувати їх до сучасності та забезпечити передачу культурної спадщини майбутнім поколінням. Актуальність вивчення цієї проблеми зумовлена також необхідністю глибшого аналізу внеску окремих митців, регіональних особливостей хорового мистецтва та взаємодії народних і професійних традицій. Такий аналіз дозволяє побачити унікальність української хорової культури та її здатність адаптуватися до нових умов. Отже, дослідження хорового мистецтва ХХ століття не лише поглиблює розуміння національної культури, але й слугує основою для сучасного розвитку музичного мистецтва України, сприяючи формуванню цілісного культурного простору.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження хорового мистецтва в Україні ХХ століття є багатовекторним і охоплює різні аспекти розвитку цього культурного феномена. Значну увагу науковців привертають питання формування хорових традицій, їх взаємодії з народною культурою, а також внеску окремих митців у становлення хорового співу як невід'ємної частини національної музичної спадщини.

Олена Сбітнева у своїй роботі «Development of Choral Art Traditions in Ukraine» наголошує на ролі музичного та обрядового фольклору як основи для формування українського хорового мистецтва. Вона акцентує на тому, що хорове мистецтво було тісно пов'язане з народним співом, яке завжди слугувало невичерпним джерелом для композиторів і виконавців. У дослідженні розкриваються ключові етапи розвитку хорової традиції від її фольклорного підґрунтя до професійного виконавства в академічному середовищі, зокрема, діяльність таких колективів, як капела «Думка» та хор імені Григорія Верьовки (Карабиць, 58: 2010).

Микола Гобдич, у своїх роботах, аналізує вплив соціально-політичних змін на українське хорове мистецтво ХХ століття. Він розглядає, як політичні репресії, світові війни та ідеологічний тиск впливали на репертуар хорових колективів і їхню функцію у суспільстві. Гобдич також підкреслює роль хорового мистецтва у відродженні національної ідентичності в періоди культурного піднесення, таких як «відлига» 1960-х років і відновлення незалежності України в 1991 році.

Іван Карабиць приділяє увагу внеску видатних українських композиторів, таких як Левко Ревуцький, Микола Леонтович і Кирило Стеценко, у формування репертуару хорових колективів. Він досліджує стилістичні особливості їхніх творів і методики, які вплинули на формування художнього рівня українських хорів. Зокрема, Карабиць підкреслює значення творів Миколи Леонтовича для становлення українського хорового мистецтва на міжнародному рівні.

Регіональний аспект розвитку хорового мистецтва детально висвітлено у дослідженнях Валентина Пучка, який акцентує на специфіці розвитку хорових традицій у Західній Україні. Він аналізує діяльність аматорських колективів, їхню роль у збереженні народних звичаїв і популяризації української пісні, зокрема в умовах політичних репресій.

У контексті сучасності важливими є праці Тетяни Круль, яка розглядає трансформацію хорових традицій в умовах глобалізації. Вона акцентує на необхідності цифровізації культурної спадщини, розширення репертуару за рахунок сучасних жанрів і зміцнення культурних зв'язків із західними країнами.

Таким чином, сучасні дослідження хорового мистецтва в Україні охоплюють широкий спектр питань: від історичного становлення до його ролі у формуванні національної ідентичності та інтеграції у світовий культурний простір. Це дозволяє не лише зберігати традиції, але й адаптувати їх до викликів сучасності, забезпечуючи тяглість і розвиток українського хорового мистецтва (Лаврінченко, 66: 2005).

Метою статті є дослідження розвитку хорового мистецтва в Україні у ХХ столітті, виявлення його ключових етапів, впливу історичних і соціокультурних чинників, а також аналіз внеску окремих митців і колективів у формування національної музичної культури.

Виклад основного матеріалу. Розвиток хорового мистецтва в Україні у ХХ столітті є важливим і багатограним явищем, що охоплює історичний, соціокультурний та мистецький аспекти. Визначальним фактором у становленні хорового мистецтва в цей період стали суспільно-політичні події, зокрема революції, війни, радянська уніфікація, національно-визвольні рухи та незалежність України.

Перші десятиліття ХХ століття ознаменувалися розквітом аматорських хорових колективів та посиленням уваги до української пісенної традиції. Розвиток академічного хорового співу пов'язаний із творчістю композиторів Миколи Леонтовича, Кирила Стеценка, Левка Ревуцького, які використовували народні мотиви для створення авторських хорових творів. Відомий «Щедрик» Миколи Леонтовича став символом української культури, здобувши популярність у світі.

У радянський період хорове мистецтво зазнало суттєвих трансформацій під впливом ідеологічного тиску. Репертуар багатьох хорів був спрямований на виконання творів, що відповідали офіційній радянській доктрині, однак водночас зберігалися таємні спроби підтримки української пісенної традиції. Колективи, такі як капела «Думка» та хор імені Григорія Верьовки, продовжували виконувати твори, засновані на народному фольклорі, завдяки чому культурна спадщина залишалася живою.

Період «хрущовської відлиги» та 1960-х років був важливим для відродження національної самосвідомості в хоровій музиці. Композитори Борис Лятошинський та Анатолій Кос-Анатольський створювали твори, які,

попри цензуру, підкреслювали автентичність українського культурного надбання.

Наприкінці ХХ століття, із здобуттям незалежності України, хорове мистецтво отримало новий імпульс розвитку. З'явилися численні нові колективи, збільшувалася кількість фестивалів та конкурсів. Репертуар хорів став більш різноманітним, включаючи не лише традиційні твори, а й сучасні композиції українських авторів (Соловійов, 83: 2014).

Діяльність професійних колективів, таких як хор імені Верьовки, капела «Думка», капела бандуристів, мала велике значення для популяризації української пісенної традиції як у країні, так і за її межами. У Західній Україні зберігалася сильна традиція церковного співу, що вплинуло на формування хорового мистецтва в регіоні. Аматорські хори в Галичині, Буковині та Закарпатті активно підтримували народні звичаї та релігійні обряди.

Сьогодні українське хорове мистецтво продовжує розвиватися, адаптуючись до нових умов глобалізації та цифровізації. Діяльність колективів доповнюється використанням сучасних технологій, що дозволяє популяризувати традиційні твори в цифровому просторі. Музичні фестивалі, такі як «Київ Музик Фест», «Хорові асамблеї» в Одесі, сприяють збереженню та розвитку хорової культури.

У підсумку, хорове мистецтво ХХ століття стало відображенням історичних змін і культурних трансформацій в Україні. Воно зберегло свою національну ідентичність і стало важливою складовою української культурної спадщини, яка продовжує збагачувати світову музичну культуру.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Українське хорове мистецтво ХХ століття є унікальним культурним феноменом, що відзначається збереженням національних традицій у складних історичних умовах, зокрема під впливом політичних та ідеологічних чинників. Важливу роль відіграли професійні хорові колективи, такі як капела «Думка», хор імені Григорія Верьовки, які стали провідниками народної пісенної традиції і водночас підтримували високий художній рівень академічного співу. Регіональні особливості розвитку хорового мистецтва, зокрема церковні співи Західної України, також суттєво вплинули на його формування. У незалежній Україні хорове мис-

тецтво отримало новий імпульс для розвитку, інтегруючись у міжнародний контекст і збагачуючи репертуар сучасними творами (Бевзенко, 149: 2012).

Подальші дослідження мають перспективу поглибленого вивчення регіональної специфіки розвитку хорового мистецтва, аналізу внеску окремих композиторів і диригентів у формування хорового репертуару, а також

впливу сучасних технологій і цифровізації на збереження та популяризацію хорової спадщини. Особливо актуальним є дослідження інновацій у хоровому мистецтві, зокрема використання мультимедійних форматів і співпраці з сучасними композиторами, що дозволить адаптувати українські хорові традиції до сучасних умов і зберегти їх у глобалізованому світі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бевзенко Л. Традиції і новаторство в українському хоровому мистецтві. Харків: Вища школа, 2012. С. 140–160.
2. Бурцева В. Хорове мистецтво України: соціокультурні аспекти. Харків: ВДНХ, 2013. С. 112–130.
3. Карабиць І. Культура українського хорового мистецтва ХХ століття. Київ: Академія, 2010. С. 55–80.
4. Лаврінченко В. М. Хорове мистецтво України: історія та сучасність. Київ: Музична Україна, 2005. С. 45–70.
5. Леонтович М. Сучасне українське хорове мистецтво. Київ: Музика, 1990. С. 25–50.
6. Соловійов О. Розвиток української хорової музики в ХХ столітті: традиції та інновації. Львів: ЛНУ, 2014. С. 80–95.
7. Станкевич О. Хорове мистецтво України в контексті культурних трансформацій ХХ століття. Київ: Наукова думка, 2011. С. 102–125.

REFERENCES:

1. Bevzenko L. (2012). Traditsii i novatoryzmy v ukrains'komu khorovomu mystetstvi [Traditions and innovation in Ukrainian choral art]. Kharkiv: Vyshcha shkola, 140–160. [in Ukrainian]
2. Burtseva V. (2013). Khorove mystetstvo Ukrainy: sotsiokul'turni aspekty [Choral art of Ukraine: sociocultural aspects]. Kharkiv: VDNH, 112–130. [in Ukrainian]
3. Karabyts I. (2010). Kul'tura ukrains'koho khorovoho mystetstva XX stolittia [Culture of Ukrainian choral art of the 20th century]. Kyiv: Akademiia, 55–80. [in Ukrainian]
4. Lavrynenko V. M. (2005). Khorove mystetstvo Ukrainy: istoriia ta suchasnist' [Choral art of Ukraine: history and present]. Kyiv: Muzychna Ukraina, 45–70. [in Ukrainian]
5. Leontovych M. (1990). Suchasne ukrains'ke khorove mystetstvo [Contemporary Ukrainian choral art]. Kyiv: Muzyka, 25–50. [in Ukrainian]
6. Solov'ov O. (2014). Rozvytok ukrains'koi khorovoi muzyky v XX stolitti: tradytsii ta innovatsii [Development of Ukrainian choral music in the 20th century: traditions and innovations]. Lviv: LNU, 80–95. [in Ukrainian]
7. Stankevych O. (2011). Khorove mystetstvo Ukrainy v konteksti kul'turnykh transformatsii XX stolittia [Choral art of Ukraine in the context of cultural transformations of the 20th century]. Kyiv: Naukova dumka, 102–125. [in Ukrainian]